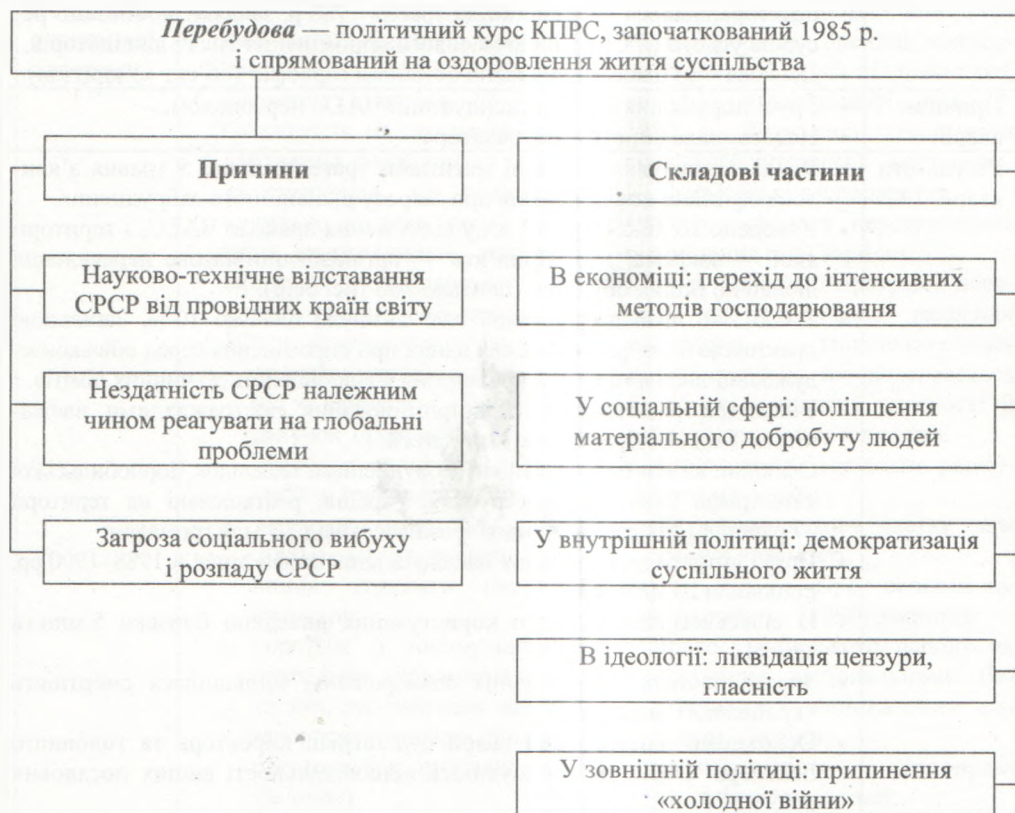

РОЗПАД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ І ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1985–1991 РР.)

Початок перебудови

Керівництво України

Перший секретар ЦК КПУ	Голови Ради міністрів УРСР	Голова Верховної Ради УРСР (з 1990 р.)
В. Щербицький (1972–1989)	О. Ляшко (1972–1987)	В. Івашко (1990)
В. Івашко (1989–1990)	В. Масол (1987–1990)	Л. Кравчук (1990–1991)
С. Гуренко (1990–1991)	В. Фокін (1990–1992)	

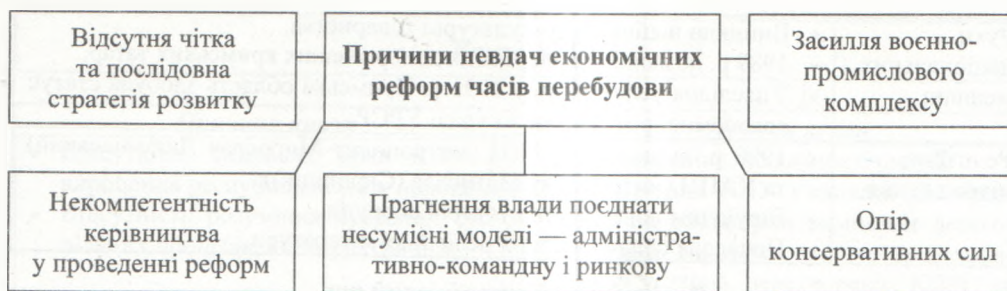
Аварія на Чорнобильській АЕС

Основні події	<ul style="list-style-type: none"> • 26 квітня 1986 р. стався вибух на четвертому енергоблоці ЧАЕС, унаслідок якого завалилися дах і стіни верхньої частини будівлі. • В атмосферу було викинуто близько 50 тон ядерного палива. • Зупинити активне виверження радіоактивних речовин із зруйнованого реактора вдалося лише до кінця травня 1986 р. завдяки мобілізації ресурсів усього СРСР і ціною масового опромінення тисяч ліквідаторів. • Довкола 4-го блоку побудовано бетонний саркофаг (об'єкт «Укриття»)
Причини аварії	<ul style="list-style-type: none"> • Грубі порушення правил експлуатації ЧАЕС персоналом. • Недосконала конструкція реактора
Результати аварії	<ul style="list-style-type: none"> • Влада замовчувала реальні масштаби трагедії: лише 5 травня з'явилося офіційне повідомлення про затрозу радіаційного забруднення. • Утворено 30-кілометрової зону відчуження навколо ЧАЕС, з території якої — зокрема, з м. Прип'ять — організовано масове переселення людей до інших областей (близько 200 тис. осіб). • З 600 тис. ліквідаторів аварії вже загинуло близько 10%. Загальною практикою була фальсифікація даних про опромінення серед військовослужбовці-ліквідаторів для приведення у відповідність до чинних лімітів. • Унаслідок радіоактивного випромінювання постраждалими вважаються 3 млн осіб, зокрема 1 млн дітей. • Офіційно визнано радіоактивно забрудненими внаслідок Чорнобильської катастрофи 2294 населені пункти України, розташовані на території 77 районів 12 областей, у яких проживає понад 2,3 млн громадян. • Прямі витрати на подолання наслідків катастрофи лише в 1988–1990 рр. становили 20 млрд крб. • Із сільськогосподарського користування виведено близько 5 млн га земель. • Зросла частота онкологічних захворювань, збільшилася смертність українського населення. • Основними винуватцями аварії суд визнав директора та головного інженера ЧАЕС, не торкнувшись відповідальності вищих посадових осіб УРСР
Наслідки аварії	<ul style="list-style-type: none"> • Злочинне мовчання влади призвело до розгортання антитоталітарного руху в Україні. • 1990 р. вийшла Постанова Верховної Ради УРСР «Про невідкладні заходи із захисту України від наслідків Чорнобильської катастрофи»: <ul style="list-style-type: none"> ○ Україну проголошено зоною екологічного лиха; ○ вимога припинити експлуатацію ЧАЕС; ○ доручення уряду звернутися до міжнародних організацій про надання допомоги в ліквідації наслідків аварії. • 15 грудня 2000 р. Чорнобильську АЕС закрито, над саркофагом планується звести новий об'єкт укриття. • 1988 р. на території, що піддалася забрудненню, було створено радіаційно-екологічний заповідник

Основні етапи перебудови

Етапи	I етап (1985–1988)	II етап (1988–1991)
Мета	<i>Прискорення</i> соціально-економічного розвитку СРСР	<ul style="list-style-type: none"> • Перехід до регульованої ринкової економіки. • Розбудова правової держави
Соціально-економічні програми	<ul style="list-style-type: none"> • 1985 р. — <i>антиалкогольна кампанія</i>: обмежено продаж алкоголю (до 1985 р. продаж алкоголю становив 12–14 % бюджетних надходжень), налагоджено виробництво соків та лимонадів, але водночас вирубано десятки тисяч гектарів виноградників, закрито виноробні господарства, поширилося самогонваріння. • 1986 р. прийнято програми: <ul style="list-style-type: none"> ○ подвоїти національний дохід за найближчі 15 років за рахунок підвищення продуктивності праці без змін у системі господарювання; ○ житлова програма: до 2000 р. кожна родина повинна отримати окрему квартиру; ○ боротьба з «нетрудовими доходами», спрямована проти тих, хто займався напівзаконною трудовою діяльністю (шофери, продавці квітів тощо). • 1987 р. започатковано <i>реформу Рижкова — Абалкіна</i> за принципом «3 С» — <i>самостійність, самоокупність, самофінансування</i>: <ul style="list-style-type: none"> ○ уведено госпрозрахунок; ○ розвиток кооперативів у сфері громадського харчування, послуг, торгівлі; ○ державне прийняття випущеної продукції, яке відбракувало неякісний товар; ○ виборність директорів підприємств, начальників цехів та інших керівників на виробництві 	<ul style="list-style-type: none"> • З 1988 р. створюються нові форми підприємств: орендні, концерни, асоціації, малі підприємства, спільні з іноземними фірмами. • 1989 р. дозволено створювати сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства. • 1989 р. почалося нерегульоване підвищення цін і зарплат. • 1990 р. прийнято програму переходу до регульованої <i>ринкової економіки</i> — соціально-економічної системи, що розвивається на основі приватної власності й товарно-грошових відносин: <ul style="list-style-type: none"> ○ упроваджено елементи ринкового механізму; ○ збережено левову частку державної власності. • Закон УРСР «Про економічну самостійність» (1990) закріпив: <ul style="list-style-type: none"> ○ право українського народу на володіння національними багатствами і національним доходом України; ○ різноманітність і рівноправність форм власності; ○ роздержавлення економіки; ○ самостійне регулювання грошового обігу. • У серпні 1990 р. в УРСР запроваджено <i>картки споживача з купонами</i>, які мали зупинити дефіцит товарів. • 1990 р. проведено обмін купюр вартістю 50 і 100 крб. на купюри нового взірця в обмежені строки, тому чимало громадян втратили домашні заощадження

Етапи	I етап (1985–1988)	II етап (1988–1991)
Політичні зміни	<ul style="list-style-type: none"> • Розпочато амністію або помилування політв'язнів. • 1987 р. започатковано <i>політику гласності</i> (повернення історичних фактів, публікації творів письменників, що раніше заборонялися, відмови від партійних оцінок суспільних явищ) і <i>плюралізму</i> (можливість висловлювати власні позиції та інтереси через представників у політичних і громадських організаціях). • Звільнені найбільш корумповані керівники. • 1987 р. вибори до місцевих рад вперше проведені за багатомандатними виборчими дільницями — тобто на альтернативній основі. • Визнано, що побудований в СРСР соціалізм є деформованим; справжній соціалізм має бути демократичним і гуманним 	<ul style="list-style-type: none"> • 1988 р. XIX партійна конференція прийняла рішення про необхідність реформування політичної системи: <ul style="list-style-type: none"> ○ розподіл влади на законодавчу, виконавчу й судову; ○ створення інших партій за збереження провідної ролі КПРС; ○ розширення повноважень рад. • Нова хвиля десталінізації, повернення забутих імен «українського відродження» та Української революції, дискусія про національну символіку. • У вересні 1989 р. замість звільненого В. Щербицького першим секретарем КПУ обрано <i>В. Івашка</i>. • У лютому 1990 р. скасовано ст. 6 Конституції СРСР про керівну і спрямовуючу роль КПРС. • 1990 р. уведено посаду Президента СРСР, яким став <i>М. Горбачов</i>. • 1990 р. відбулися перші демократичні вибори до Верховної Ради УРСР. • 16 липня 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла <i>Декларацію про державний суверенітет</i>
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Економічні реформи виявилися непослідовними, половинчастими, тому зазнали провалу. • Не здійснені структурна перебудова економіки, роздержавлення економіки, створення повних технологічних циклів товарного виробництва в Україні, реальне збільшення якісного виробництва товарів народного споживання тощо. • Почалося падіння темпів економічного розвитку, загострення соціальних проблем. • Зросла політична активність населення 	<ul style="list-style-type: none"> • Прискорилося інфляція, що призвело до товарного дефіциту і заміни грошових розрахунків між підприємствами бартером (натуральним обміном). • Національний дохід України скоротився на 1,5 %. • Падіння життєвого рівня. • Зародження багатопартійності підірвало монополію КПРС на владу

Розгортання національно-визвольного руху

Передумови	<ul style="list-style-type: none"> • Політика гласності, повернення творів В. Винниченка, М. Костомарова, М. Грушевського, представників «розстріляного відродження». • Відродження української історії, повернення тем Української революції, голодомору тощо. • Чорнобильська катастрофа, яка продемонструвала безвідповідальність влади
Масові акції	<ul style="list-style-type: none"> • У березні 1989 р. у Львові відбулися перша політична демонстрація, перший політичний страйк; вперше за радянських часів піднято синьо-жовтий прапор. • 21 січня 1990 р. Народний Рух України організував акцію «Українська хвиля» — живий ланцюг від Києва до Львова, яким відзначили річницю Злуки УНР та ЗУНР; кількість учасників оцінюють від 450 тис. до 3 млн осіб
Неформальна преса	Газети та журнали «Вибір», «Вільна Україна», «Український вісник», «Літературна газета» тощо
Громадські (неформальні) об'єднання	<ul style="list-style-type: none"> • Перша — створений у 1987 р. Український культурологічний клуб (Київ). • Товариство Лева (Львів). • Товариство української мови ім. Т. Шевченка. • Історико-просвітницьке товариство «Меморіал», яке увічнювало пам'ять про жертви сталінських репресій. • Студентське об'єднання «Громада» при Київському університеті. • Екологічна Асоціація «Зелений світ». • Українська студентська спілка. • Спілка незалежної української молоді (СНУМ). • Українська Гельсінська Спілка на чолі з Л. Лук'яненком, відновлена 1987 р.
Проблема української мови	<ul style="list-style-type: none"> • 1986 р. ІХ з'їзд письменників України виступив із протестом проти русифікації. • 1989 р. створено Товариство шанувальників української мови (з 1991 р. — Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка). • 1989 р. Закон УРСР «Про мови» оголосив українську мову державною; упродовж 5 років українська мова мала замінити російську в діяльності державних установ. • Збільшено кількість шкіл з українською мовою викладання

Рухи національних меншин	<ul style="list-style-type: none"> • Виникли національно-культурні товариства. • 1989 р. дозволено повернення депортованих кримських татар. • Унаслідок референдуму 1991 р. Кримська область здобула статус автономної республіки у складі УРСР
Релігійне відродження	<ul style="list-style-type: none"> • 1990 р. відновлені УГКЦ (митрополит Мирослав Любачівський) та УАПЦ (митрополит Мстислав (Скрипник)). • Віруючим повертають культові споруди. • Почалося вільне видання релігійної літератури

Робітничий і страйковий рух

Розпочався в липні 1989 р. зі страйку на шахті «Ясинуватська-Глибока»	
Причини	Вимоги
<ul style="list-style-type: none"> • Непослідовні й незавершені соціально-економічні реформи. • Значна частка ручної праці шахтарів. • Низька зарплата 	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення соціальних умов та умов праці. • Відставка місцевого партійно-радянського керівництва. • Націоналізація майна КПРС. • Вільне створення політичних партій та рухів
Робітничий рух не об'єднався з національним і навіть не зумів самоорганізуватись через недовіру до будь-яких політичних об'єднань	

Народний Рух України за перебудову

Поняття	Громадська організація, пізніше — політична партія, створена за взірцем Народних фронтів Латвії, Литви, Естонії — перших громадських масових незалежних організацій в СРСР
Ініціатори заснування	Київське відділення Спілки письменників України та працівники Інституту літератури АН УРСР. Заснований у вересні 1989 р.; перший голова — <i>І. Драч</i>
Мета	<ul style="list-style-type: none"> • Перетворити Україну на демократичну правову державу. • Реформувати економіку на ринкових засадах. • Створити умови для розвитку і самозбереження українського народу
Програмні вимоги	<ul style="list-style-type: none"> • Демократизація суспільного і державного життя. • Реальність суверенітету України. • Пріоритет українських законів над союзними. • Необхідність укладення нового союзного договору. • Екологічна безпека. • Економічна самостійність. • Надання українській мові в УРСР статусу державної. • Відродження національної символіки. • Від 1990 р. — вимоги про вихід України з СРСР, усунення КПРС від влади, проведення виборів до рад на багатопартійній основі, з назви Руху вилучено слова «за перебудову»

Криза КПУ

Причини кризи

- Відсутність реальних прав КПУ у вирішенні республіканських проблем.
- Відсутність розуміння сучасних суспільних процесів, консервативність

Прояви кризи

- Скорочення чисельності партії.
- Усередині КПУ з'явилася Демократична платформа вимогами деполітизації силових структур та державних установ, перетворення КПРС на союз компартій республік

Формування багатопартійної системи

Передумови	<ul style="list-style-type: none"> • Демократизація суспільно-політичного життя. • Діяльність дисидентських організацій. • Нездатність КПРС здійснювати керівництво суспільством. • Вилучення статті про керівну і спрямовуючу роль КПРС з Конституції СРСР та УРСР
Початок формування	<ul style="list-style-type: none"> • 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла постанову «Про порядок реєстрації громадських об'єднань». • Перша новостворена партія — <i>Українська республіканська партія (УРП)</i> на базі Української Гельсінкської Спілки; лідер <i>Л. Лук'яненко</i>
Результати формування багатопартійності	<ul style="list-style-type: none"> • Протягом 1990–1991 рр. виникло понад 20 партій. • Переважна більшість новостворених партій ставила на меті створення самостійної Української держави. • Партії — малочисельні, без чітко визначеної ідеології та соціальної бази

Політичні партії

Напрямок	Партії	Програмні засади
Праві	Українська національна партія (УНП); Українська народно-демократична партія (УНДП); Українська християнсько-демократична партія (УХДП)	<ul style="list-style-type: none"> • Незалежність України. • Ринкова економіка. • Затвердження демократичних принципів
Центристські	Українська республіканська партія (УРП); Демократична партія України (ДПУ)	<ul style="list-style-type: none"> • Схилялися до незалежності України. • Ринкова економіка
Соціал-демократичні	Соціал-демократична партія (СДПУ); Об'єднана соціал-демократична партія (ОСДПУ)	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення повноважень УРСР у межах СРСР. • Соціально орієнтована ринкова економіка
Ліві (на основі КПУ)	Комуністична партія України (КПУ); Партія демократичного відродження України (ПДВУ)	Збереження соціалістичної економіки та СРСР

Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р.

Принципи виборів	<ul style="list-style-type: none"> • Вибори були прямими, таємними, на альтернативній основі. • Право висувати кандидатів надавалося трудовим колективам і громадським організаціям
Демократичний блок	<ul style="list-style-type: none"> • Сформований демократичними силами як передвиборчий блок з вимогами прийняття нової Конституції України, політичного та економічного суверенітету. • Унаслідок значного опору КПУ представники Демблоку були відсторонені від засобів масової інформації. • На виборах отримав 111 мандатів із 442; особливо переконливою була перемога демократичних сил у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях і Києві
Результати виборів	<ul style="list-style-type: none"> • Склад Верховної Ради УРСР оновився на 90 %. • Комуністична партія втратила владну монополію, але демократам забракло сил, аби перебрати владу: <ul style="list-style-type: none"> ◦ опозиційні депутати Верховної Ради УРСР об'єдналися у блок Народна рада (125 осіб), очолюваний І. Юхновським; ◦ комуністично-номенклатурна більшість утворила блок «За суверенну Радянську Україну», або «Групу 239», очолювану О. Морозом. • Головою Верховної Ради став перший секретар КПУ В. Івашко, з липня 1990 р. — Л. Кравчук. • Робота Верховної Ради проходила в парламентському режимі

Декларація про державний суверенітет

<p>Прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. абсолютною більшістю голосів (проти — 4 депутати)</p>	
Основний зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Народ України складається з громадян усіх національностей. • Український народ має право на самовизначення. • Проголошене народовладдя через місцеві ради і Верховну Раду УРСР, самостійність ВР у вирішенні будь-яких державних питань. • Влада в Україні поділяється на три гілки — законодавчу, виконавчу і судову. • Гарантовано права і свободи, передбачені Конституцією. • УРСР — економічно самостійна держава, яка має право на частку загальносоюзного багатства. • Народ України має виняткове право володіти, користуватися і розпоряджатися національними багатствами. • УРСР має право на власні банківську, цінову, фінансову, податкову системи, держбюджет і грошову одиницю. • УРСР забезпечує захист усіх форм власності. • УРСР має право на власні збройні сили, внутрішні війська і органи держбезпеки. • УРСР є нейтральною державою і дотримується трьох неядерних принципів: не застосовувати, не виробляти і не розміщувати ядерну зброю. • УРСР є самостійним суб'єктом міжнародних відносин

Значення Декларації	<ul style="list-style-type: none"> • Декларація стала основою нового законодавства України, хоча і не набула статусу конституційного акту. • Закладено принципи українського державотворення
---------------------	--

Студентська «революція на граніті» 1990 р.

Поняття	<ul style="list-style-type: none"> • 2 жовтня 1990 р. розпочалося голодування 157 студентів у Києві. • 11 жовтня 1990 р. у Києві розпочався масовий студентський страйк (близько 100 тис. осіб)
Передумови	<ul style="list-style-type: none"> • 1 жовтня 1990 р. розпочала роботу 2-ї сесія Верховної Ради УРСР. • В Україні оголошено політичний страйк з вимогою визнати Декларацію про суверенітет конституційним законом. У страйку взяли участь близько 1 млн осіб (найбільше — у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Києві)
Вимоги страйкарів	<ul style="list-style-type: none"> • Відставка Голови Ради Міністрів В. Масола. • Надання Декларації про державний суверенітет конституційної сили. • Перевибори до Верховної Ради на багатопартійній основі. • Націоналізація майна КПРС і комсомолу на території України. • Відмова від нового союзного договору. • Повернення українських солдат в Україну для проходження військової служби
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Відставка Голови Ради Міністрів В. Масола. Новим головою уряду призначено В. Фокіна. • 17 жовтня 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла постанову: <ul style="list-style-type: none"> ○ проведення референдуму про довіру парламенту; ○ підписання нового союзного договору можливе лише після розбудови правової суверенної Української держави та прийняття нової Конституції України. • 24 жовтня 1990 р. внесено зміни до Конституції УРСР: <ul style="list-style-type: none"> ○ скасовано ст. 6 про керівну роль КПУ; ○ заборонено створювати організації, що ставлять на меті зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, розпалюють релігійну або національну ворожнечу; ○ проголошено верховенство законів УРСР на її території. • У листопаді 1990 р. лідерів студентського голодування та народного депутата УРСР С. Хмару заарештовано

Референдум щодо збереження СРСР

Проходив 17 березня 1990 р.; у референдумі взяли участь 83,5 % виборців УРСР		
Питання, винесене на референдум в СРСР	Додаткове питання для УРСР	Додаткове питання для Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської областей
Про необхідність збереження СРСР як «оновленої федерації рівноправних суверенних республік»	«Чи згодні Ви з тим, щоб Україна була частиною СРСР на основі Декларації про державний суверенітет України?»	«Чи хочете Ви, щоб Україна стала самостійною державою?»
Ухвалили 70,5 % виборців України	Ухвалили 80,2 % виборців	Ухвалили 88 % виборців
Український народ продемонстрував прагнення створити суверенну Українську державу		

Серпневий заколот (19–22 серпня 1991 р.)

Мета	Зупинення демократичних процесів, повернення до диктату КПРС
Привід	Підписання союзного договору, призначене на 20 серпня 1990 р.
Організатори	Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) на чолі з віце-президентом СРСР Г. Янаєвим у складі прем'єр-міністра СРСР В. Павлова, міністра внутрішніх справ СРСР Б. Пуго, міністра оборони СРСР Д. Язова тощо
Заходи ДКНС	<ul style="list-style-type: none"> • 19 серпня 1991 р. заявлено про хворобу чинного президента СРСР М. Горбачова й перехід влади в країні до рук керівництва ДКНС. • В окремих регіонах СРСР уведено надзвичайний стан. • Призупинено діяльність опозиційних партій та організацій. • Заборонено мітинги, демонстрації, страйки. • Відновлено цензуру. • У Москві введено комендантську годину
Реакція України	<ul style="list-style-type: none"> • Дії ДКНС підтримало керівництво КПУ, Кримської автономної республіки. • Президія Верховної Ради УРСР на чолі з Л. Кравчуком зайняла вичікувальну позицію. • 20 серпня 1991 р. Президія Верховної Ради УРСР заявила, що постанови ДКНС не мають юридичної сили в Україні, доки вони не затверджені Верховною Радою УРСР; населення закликали не піддаватися на провокації та вести звичний спосіб життя. • У Львові, Києві, Харкові, Донецьку та інших містах пройшли масові мітинги-протести. • Міські ради Львова і Харкова засудили заколот як злочинний і закликали населення до громадянської непокорі
Результати заколоту	<ul style="list-style-type: none"> • 22 серпня 1991 р. заколот зазнав поразки. • Опозиційні сили зміцніли й відчували за собою підтримку народу. • 24 серпня 1991 р. Верховна рада УРСР майже одностайно (346 голосів проти 1) прийняла Акт проголошення незалежності України

Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.)

Передумови	<ul style="list-style-type: none"> • Небезпека у зв'язку зі спробою державного перевороту в СРСР 19 серпня 1991 р. • Традиції державного будівництва в Україні. • Право на самовизначення, передбачене Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами. • Декларація про державний суверенітет України
Основний зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Проголошено незалежність України та створення самостійної української держави — України. • Територія України є неподільною та недоторканою. • На території України чинні винятково Конституція і закони України
Значення Акту	<ul style="list-style-type: none"> • Українці здобули незалежність мирним шляхом. • Україна мала найкращі шанси з усіх радянських республік для швидкого переходу до демократичного суспільства і ринку. • За словами політолога З. Бжезинського, проголошення незалежності Україною стало однією з трьох найважливіших геополітичних подій ХХ ст. поряд із розпадом Австро-Угорської імперії 1918 р. та поділом Європи на два блоки в 1945 р.

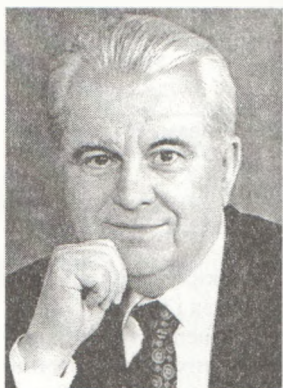
Початок розбудови незалежної України

Грудневий референдум 1991 р. і вибори Президента України

Причини проведення	<ul style="list-style-type: none"> • Нейтралізація політичних спекуляцій противників незалежності. • Продовження активної агітації проросійських сил щодо укладення нового союзного договору. • Вичікувальна позиція міжнародної спільноти
Основні питання	<ul style="list-style-type: none"> • Підтвердження Акту проголошення незалежності України. • Таємні, прямі, альтернативні вибори Президента. Кандидати: Л. Кравчук, В. Гриньов, В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, І. Юхновський, Л. Табурянський, О. Ткаченко
Результати референдуму і виборів	<ul style="list-style-type: none"> • «Акт проголошення незалежності України» підтримали 90,31 % виборців, у тому числі в Криму — понад 50 % виборців. • Перемога на президентських виборах Голови Верховної ради України Л. Кравчука — 61,59 % виборців

Леонід Кравчук

Кравчук Леонід
(народ. 1934 р.) —
президент
України
в 1991–1994 рр.

Народився в с. Великий Житин Волинського воєводства Польщі (тепер Рівненська область України). Закінчив Київський університет, після двох років викладання у технікумі перейшов на партійну роботу. У 1988–1990 рр. Кравчук працював завідувачем ідеологічного відділу, секретарем ЦК КПУ і доклав чимало зусиль для заборони Народного руху України.

- У березні 1990 р. обраний депутатом Верховної Ради України, а згодом — її головою.
- Вийшов зі складу КПРС після провалу спроби державного перевороту в серпні 1991 р.
- 1 грудня 1991 р. обраний президентом України на перших прямих президентських виборах, набравши 61,6 % голосів.
- На дострокових президентських виборах 1994 р. поступився Л. Кучмі, але був обраний депутатом Верховної Ради.
- У 1998 і 2002 роках знову обраний депутатом Верховної Ради України.
- На парламентських виборах 2006 р. блок «Не так», очолюваний Кравчуком, не подолав 3-відсотковий бар'єр

Розпад СРСР

Причини	<ul style="list-style-type: none"> • Унітаризм СРСР, відсутність реальної рівноправності республік. • Політика русифікації та денаціоналізації. • Дискредитація КПРС і центральної влади. • Зростання національної самосвідомості внаслідок гласності. • Глибока соціально-економічна криза
Утворення СНД	<ul style="list-style-type: none"> • 7 грудня 1991 р. відбулася зустріч лідерів Білорусії (С. Шушкевич), Росії (Б. Єльцин), України (Л. Кравчук) у Біловезькій пущі. • 8 грудня 1991 р. лідери цих держав офіційно підтвердили розпад СРСР та підписали угоду про утворення <i>Співдружності Незалежних Держав (СНД)</i>. • 20 грудня 1991 р. Верховна Рада України заявила: <ul style="list-style-type: none"> ○ СНД не може передбачати будь-яких наддержавних владних структур; ○ Україна залишає за собою право припинити свою участь в угоді або в її окремих статтях. • 21 грудня 1991 р. в Алма-Аті (Казахстан) підписано Декларацію про утворення СНД керівниками Росії, України, Білорусії, Азербайджану, Вірменії, Молдови, Казахстану, Киргизії, Туркменії, Узбекистану, Таджикистану

Основні засади СНД	<ul style="list-style-type: none"> • Повага територіальної цілісності держав, недоторканість їхніх кордонів. • Співробітництво з питань формування єдиного економічного простору, митної політики, екологічної безпеки, розвитку транспортно-комунікаційної сфери, боротьби з організованою злочинністю, зовнішньої політики тощо. • Забезпечення громадянам рівних прав і свобод. • Право кожної держави на власні Збройні Сили на базі Збройних Сил колишнього СРСР, що були розташовані на її території
Наслідки розпаду СРСР для України	<ul style="list-style-type: none"> • Заборонено діяльність Компартії України (відновила свою діяльність 1993 р.). • Більшість колишніх комуністів підтримали ідею незалежності України. • Україна здобула незалежність без кровопролиття в ході антикомуністичної демократичної революції. • Незалежність України визнана державами світу